

Burundi

1. Innledning

Norge har tatt i mot overføringsflyktninger fra Burundi siden 1997. De første årene kom det få burundiere hit, men antallet har økt gradvis. I 2002-2003 ble det gjenbosatt i overkant av 200 burundiske overføringsflyktninger fra flyktningleire i Tanzania.

Fram til august 2004 har det imidlertid bare blitt tatt ut 7 personer fra Burundi på den norske kvoten. Nedgangen skyldes blant annet at UNHCR jobber med å avklare om og i så fall hvilke flyktninger som skal prioriteres for henholdsvis repatriering, lokal integrering og gjenbosetting. Det har sammenheng med den positive utviklingen i Burundi.

I november 2003 ble det inngått en fredsavtale mellom regjeringen og hutumilitsen FDD¹. Som resultat av fredsavtalen har sikkerhetssituasjonen bedret seg betraktelig i mange provinser og om lag 120.000 burundiske flyktninger i Tanzania reiste hjem i løpet av noen måneder i 2003 og 2004.

Men på tross av repatrieringen, er fortsatt over 1 million burundiere (av en befolkning på drøyt 7 millioner) på flukt i eget land eller utenfor landets grenser². UNHCR påpeker at repatriering ikke er en løsning for alle burundiske flyktninger, men at enkelte fortsatt vil ha behov for beskyttelse. UNHCR planlegger blant annet gjenbosetting av burundiske

¹ Forces pour la Defense de la Democratie er den største opprørsgruppen blant hutuene (Flyktningerådet "På flukt" nr. 2/03).

² "Flyktningregnskapet", Flyktningerådet 2004.

flyktninger som er i Uganda. Flyktninger fra Burundi er foreslått som en av de fire hovedgruppene som Norge kan gjenbosette i 2005 dersom UNHCR ønsker det.

2. Historisk og politisk utvikling³

Etnisk strid

Burundi er i tillegg til å være et av Afrikas minste og tettest befolkede land, også et av verdens fattigste land. Borgerkriger og påfølgende folkeforflytninger har sammen med nabolandenes tidvise økonomiske boikott skapt vanskelige forhold for sivilbefolkningen. I tillegg har borgerkrigen, som har pågått siden 1993, kostet opp i mot en kvart million mennesker livet.

Befolkningen i Burundi består hovedsakelig av to etniske grupper, hutu og tutsi. I motsetning til Rwanda, er det i Burundi minoriteten av tutsier som har dominert forvaltningen og krigsmakten nesten hele selvstendighetstiden (fra 1962). Hutuer har blitt skjøvet ut av innflytelsesrike stillinger i administrasjon og hær, og praktisk talt alle hutuer med utdanning ble drept på midten av 60-tallet. I 1966 ble UPRONA⁴ det eneste tillatte partiet, og det utviklet seg til å bli et redskap for tutsieliten. Tutsiene opparbeidet seg etter hvert et totalt maktmonopol. Flere kuppforsøk fra hutugrupperinger opp gjennom 1970- og 80-årene førte til at hundretusenvise av hutuer ble drept og fordrevet. Den første store flyktningstrømmen fra Burundi oppsto i 1972, da nesten 300.000 mennesker flyktet fra folkemord. Ikke før i 1988, etter at et hundretalls tutsier ble drept i det nordlige Burundi, forsøkte tutsiledelsen seg på en mer forsonlig linje.

Det første frie presidentvalget ble holdt i 1993, og for første gang fikk Burundi en hutu-president. Parlamentsvalget ble en enda større seier for hutupartiet FRODEBU. Dette skapte uro blant en del tutsier, noe som endte i et nytt kuppforsøk, og drap på presidenten. Nye stridigheter mellom de to folkegruppene blusset opp. Hæren gjorde massive fremstøt som utartet seg til etnisk rensning. Dette utløste igjen massakre fra hutuekstremisters side. Burundiske hutuopprørere ble fordrevet fra sine baser i DRC i 1996, og dette bidro til å øke intensiteten i kampene.

Forsøk på å skape maktbalanse har vært det viktigste innenrikspolitiske spørsmål siden mordet på president Ndadaye i 1993. I 2001 ble det inngått en ny avtale om en treårig overgangsregjering. Etter avtalen skulle tutsien Buyoya sitte som president fram til mai 2003, da hutuen Ndayizeie overtok. Samtaler om våpenhvile har også blitt ført med ekstremistiske hutu-militser, men det har hele tiden pågått stridigheter parallelt med forhandlingene. Både opprørere og sivile har blitt drept, og tusenvis av mennesker er drevet på flukt.

Den 8. oktober 2003 inngikk regjeringen og hutumilitsen FDD en ny avtale for å få slutt på den pågående konflikten. En formell fredsavtale ble undertegnet i Dar es Salaam i midten av november. Som resultat av fredsavtalen har sikkerhetssituasjonen bedret seg

³ I hovedsak basert på informasjon fra Landguiden.

⁴ Tutsienes nasjonale fremskrittsparti

betraktelig i mange provinser. Siden mars 2004 er FNL-fraksjonen ledet av Agathon Rwasa⁵ den eneste bevæpnede bevegelsen som står utenfor fredsprosessen.

Overgrep og usikkerhet

Selv om det har skjedd en positiv politisk utvikling i Burundi det siste året, er situasjonen for sivilbefolkningen fortsatt prekær⁶. Brudd på menneskerettighetene skjer fremdeles. Tortur, utenrettslige henrettelser og ”forsvinninger” utføres av både militæret og opprørsgrupper. Det forekommer stadig angrep og trakassering mot individer og grupper. Flyktninger og internt fordrevne har rapportert om voldtekter og generell usikkerhet ved retur. FNs spesialrapportør og Amnesty påpekte at det var en økning av voldtekter i 2003, og ofrene har vært kvinner og barn. Overgriperne, som regel soldater fra regjeringsstyrkene, opprørere, kriminelle gjenger og privatpersoner, har ikke blitt dømt. Dette er med på å opprettholde den usikre situasjonen for sivilbefolkningen. Ifølge Amnesty begår Agathon Rwasas FNL-fraksjon fortsatt alvorlige menneskerettsbrudd både mot sivile og ansatte i regjeringen.

I den senere tid har også annen kriminalitet økt. Militæret har ikke klart å få kontroll på den kriminelle aktiviteten på grunn av lite ressurser og manglende opplæring av personell. Samtidig er tusenvis av våpen i sirkulasjon.

Ytringsfriheten er begrenset. Media, sammen med hjelpe- og menneskerettighetsorganisasjoner, blir nektet adgang til bestemte områder, spesielt der hvor hæren har blitt anklaget for menneskerettsbrudd. Videre er organisasjons- og møteretten sterkt begrenset i Burundi. Politiske partier opererer under vanskelige forhold, og det anslås at opp i mot 4000 personer holdes fengslet for politisk aktivitet. Offentlige møter krever tillatelse fra myndighetene, men det har vært lettere å få tillatelse til slike samlinger det siste året enn tidligere.

Fremtidsutsiktene i Burundi

Til tross for at det i den senere tid har blitt roligere mange steder i Burundi, er situasjonen fortsatt ustabil i Bujumbura og området rundt (Bujumbura rural), hvor FNL holder til. Kamper mellom FNL og regjeringsstyrkene i februar 2004 førte til at flere tusen flyktet fra Bujumbura rural. Nye sammenstøt har forekommet utover året, og partene legger skylden på hverandre.

FN frykter at sikkerhetssituasjonen skal forverre seg i perioden fram mot valget, som etter planen skal avholdes i høsten 2004. Ifølge avtalen fra 2001 skal det da avholdes indirekte valg av ny president gjennom 2/3 flertall i nasjonalforsamlingen og senatet. Nasjonalforsamlingen skal velges av folket ved direkte valg. Det er fortsatt mye som gjenstår før sikkerhetssituasjonen i Burundi er å anse som stabil⁷.

⁵ Forces nationales de liberation var opprinnelig en bevæpnet avdeling av partiet PALIPEHUTU, men brøt med partiet i 1999. I 2001 ble Agathon Rwasa leder for en fraksjon av FNL, som anslås å ha 3000 soldater (“Burundi Country Report”, Immigration and Nationality Directorate Home Office, UK 2004).

⁶ “Burundi Country Report”, Immigration and Nationality Directorate Home Office, UK 2004.

⁷ “Burundi Country Report”, Immigration and Nationality Directorate Home Office, UK 2004.

3. Overføringsflyktninger fra Burundi

Majoriteten av de burundiske flyktningene som har kommet til Norge de siste årene tilhører etnisitetsgruppen hutu. Hutuer har ofte blitt forfulgt på grunn av mistanke om å være medlem av motstandsbevegelsene FDD og FNL. Tortur, voldtekt og drapstrusler er faktorer i flyktninghistoriene, og enkelte har blitt fordrevet fra hjemmene sine av soldater i den tutsidominerte hæren. Mange har mistet nære familiemedlemmer før og/eller i løpet av flukten fra Burundi.

Mange har oppholdt seg lenge i flyktningleir før de kommer til Norge. For noen, som tidligere har innehatt særskilte verv/stillinger som har gjort at de har vært spesielt utsatt, har opphold i leir vært en ekstra stor påkjenning. Mange har også blitt utsatt for vilkårlig vold, voldtekt og trakassering. Sikkerhetsforholdene i leirene er ofte svært dårlige, og mange av flyktningene vil ha traumatiske opplevelser med seg til Norge.

Flere av de gjenbosatte flyktningene fra Burundi er av familier der det er inngått blandingssekteskap mellom hutu og tutsi. Årsaken til at disse prioriteres for gjenbosetting er at familiene ofte trakasseres i flyktningleirene i Tanzania hvor et stort flertall av flyktningene er hutuer. I mange av familiene har barna måttet oppholde seg innendørs på grunn av trakassering, frykt og trusler. Både UNHCRs sikkerhetspersonale og flyktningenes eget vaktpoliti (sungu-sungu), kan dokumentere hendelser hvor familier med blandingssekteskap har blitt banket opp og fått hjemmet sitt brent ned i flyktningleirene.

Flyktningene fra Burundi som er bosatt i Norge utgjør en variert gruppe i forhold til sosial, økonomisk og utdanningsmessig bakgrunn. Det er en del store familier med mange barn, og noen har også med seg andre slektninger til Norge enn de som tilhører kjernefamilien. Enkelte har bakgrunn fra landsbygda, og kan for eksempel mangle erfaring med bruk av elektrisitet til matlaging i det de kommer til Norge. Mange kommer fra større og mindre byer, og vil ikke ha de samme opplæringsbehovene. Fransk er et av flere offisielle språk i Burundi, og personer med et visst utdanningsnivå vil derfor ofte kunne snakke fransk. En del unge menn med hututilhørighet har vært studenter, og noen har i tillegg jobbet med media/menneskerettigheter i Burundi. Mange av disse opplevde forfølgelse, trusler mot seg selv og familien, samt tortur før flukten til Tanzania.

Det er ingen statsreligion i Burundi, men de aller fleste burundiere praktiserer en religion. 60 prosent av befolkningen er katolikker, mens 5 prosent er protestanter, og opp mot 10 prosent er muslimer. I tillegg finnes det en rekke andre religiøse grupperinger, mange av dem kristne. Det er også noen som praktiserer tradisjonelle religioner, noen ganger i kombinasjon med kristendom eller islam. Flyktningene som kommer til Norge gjenspeiler befolkningen i Burundi, det vil si at mange av dem er kristne.

4. Forholdene i Tanzania

Tanzania har underskrevet Flyktningkonvensjonen av 1951 og 1967, og har tradisjonelt tatt godt i mot flyktninger fra nabolandene. Det har likevel ikke vært mulig for flyktninger å integrere seg på en slik måte at oppholdet i Tanzania har blitt en varig, god løsning. I de senere år har et stadig økende antall flyktninger ført til stor belastning på begrensede naturressurser, og skapt en generell oppfatning av at sikkerhetssituasjonen i landet har blitt forverret. I 1998 vedtok myndighetene lover som sterkt strammet inn flyktningenes rettigheter. Bevegelsesfriheten er begrenset, stort sett må de holde seg innenfor flyktningleirens grenser. Mulighetene for arbeid og utdanning er også sterkt innskrenket.⁸

Tilværelsen i leirene i Tanzania er for mange veldig hard. I tillegg til sparsommelige fasiliteter, er sikkerheten et stort problem. Mange har blitt rammet av vold og trakassering. Kvinner er spesielt utsatt, og voldtekter er et utbredt problem. Forholdene som enkelte opplever i flyktningleirene, kan sette like dype spor som situasjonen som førte til at de flyktet fra hjemlandet.

Repatriering til Burundi

Myndighetene i Tanzania anser ikke lenger lokal integrering i Tanzania som et alternativ for burundiske flyktninger⁹. Presset på flyktningene om at de skal reise tilbake til Burundi har økt ettersom den politiske utviklingen har blitt mer positiv. Dette gjelder også flyktninger som har bodd i Tanzania neste hele sitt liv.

Tanzanianske og burundiske myndigheter har siden 2002 samarbeidet med UNHCR om organisert tilbakevending av flyktninger til Burundi. I første omgang ble det åpnet for repatriering til de sentrale og nordlige deler av landet, men etter fredsavtalen i 2003 er det åpnet for tilbakevending til større deler av landet. Nye grenseposter er etablert, og toll- og immigrasjonsprosedyrer har blitt forenklet for å tilrettelegge for økt repatriering. Over 80.000 burundiske flyktninger i Tanzania reiste hjem i løpet av 2003. Over halvparten av disse deltok i repatriering organisert av UNHCR. Frem til mai 2004 hadde ytterligere 40.000 vendt hjem til Burundi.

Innstramningene på flyktningenes muligheter i Tanzania har sammen med presset på repatriering skapt bekymring for hvorvidt tilbakevendingen som skjer faktisk er frivillig. Innstramningen i bevegelsesfriheten kan sammen med nedskjæringer i matrasjoner i leirene ha "tvunget" flyktningene til å reise fra Tanzania. Samtidig meldes det at noen av dem som har repatriert møter problemer ved hjemkomst. UNHCRs holdning er likevel at repatrieringen bør fortsette i tiden fremover.

Samtidig som de ønsker økt repatriering, mener UNHCR at tilbakevending ikke er en løsning for alle flyktningene. Noen grupper og individer vil ikke kunne forventes å reise tilbake til hjemlandet. Dette gjelder blant annet enkelte politiske ledere, hutuer med høy utdanning, og enkelte ofre for etnisk forfølgelse. Personer som har overlevd vold og tortur, kvinner uten nettverk og andre personer med beskyttelsesbehov vil også kunne

⁸ "Burundi: UNHCR concerned over voluntariness of returns from Tanzania", UNHCR 2003.

⁹ "UNHCR Projected Global Resettlement Needs 2005", Geneva, June 2004

falle inn under en slik kategori. Ettersom lokal integrering i Tanzania ikke er aktuelt, blir gjenbosetting til tredjeland sett på som det eneste gjenstående alternativet for enkelte.

5. Konklusjon

Norge ønsker å fortsette å ta i mot burundiske overføringsflyktninger dersom situasjonen i Burundi tilsier det, og UNHCR ber om det. Burundiske flyktninger utgjør en relativt ny og liten gruppe i Norge. Større burundiske miljøer kan bidra til å lette integreringen. På den måten vil man også kunne dra nytte av den kompetanse som allerede er opparbeidet i enkelte kommuner.

Den politiske situasjonen i Burundi er usikker. Det kommende valget og fortsatte kamper i enkelte områder gjør at det er vanskelig å si noe sikkert om fremtiden. UNHCR arbeider for økt repatriering, men sier samtidig at enkelte grupper og individer ikke kan forventes å reise tilbake.

UNHCR planlegger å gjenbosette burundiske flyktninger i løpet av 2005, blant annet fra Uganda.